

KÖNYVISMERTETÉS

Tészabó Júlia: *Játék – pedagógia, gyermek – kultúra : tanulmányok.* (Neveléstudomány-történeti tanulmányok). Gondolat Kiadó, 2011, 157 p.

Tészabó Júlia *Játék – pedagógia, gyermek – kultúra* című tanulmánykötete a Neveléstudomány-történeti tanulmányok sorozat részeként jelent meg a Gondolat Kiadó kezelésében 2011-ben. A szerző művészettörténész, az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karának oktatója, a játék- és játékszer-történet elismert, kiváló kutatója, akinek számos gyermekkor- és játéktörténeti írás, monográfia fémjelzi eddigi munkásságát. Tészabó általam bemutatni kívánt kötete olyan tanulmányok gyűjteménye, amelyek az ELTE PPK Pedagógiatörténeti Tanszékén a Németh András professzor irányításával zajló Életreform-mozgalmak és a Reformpedagógia című OTKA-kutatás eredményeképpen születtek, illetve hangzottak el a programhoz kapcsolódó konferenciákon. A szerző tulajdonképpen úttörő munkát végzett azáltal, hogy nemcsak azt mutatja be, hogy a játék miképpen vált a nevelés fontos eszközévé, hanem azt a folyamatot is érzékelteti, amely az idegen minták követésétől a nemzeti jelleg megteremtéséig terjedt. A magyar játékpedagógia kezdeti a porosz nevelés eluralkodásának idejére tehető, és ennek reakciójaként foghatók fel a játék- és művészetpedagógiát akkor különösen jellemző merevségek feloldására irányuló nemzetközi és hazai törekvések. Ezek vezettek el a játék és a rajz funkcióinak a kiszélesedéséhez.

A tanulmánykötet hét nagyobb fejezetből és további alfejezetekből áll. Felütésként a *Néptanítók Lapja* és a *Kisdednevelés* című folyóiratok által közölt írásokból válogat a szerző, amelyek segítségével a 19. század második felétől a játék pedagógiai hasznáról zajló vitákat elemzi, és hatásukat kivetíti a tanítói professzió alakulására. A könyv elején részletes ismertetést olvashatjuk annak a folyamatnak, melynek so-

rán a játék a pedagógiai gondolkodás fókuszába került. Kiss Áron 1880-ban megjelent írásából tudhatjuk, hogy a fröbéli pedagógia hazai adaptációjáig a játékokkal szemben az iskolák tiltással léptek fel. Óriási változást hozott az az újfajta gondolkodás, amelyben a játék, a játéktevékenység mint a gyermek megismerését segítő, a gyermek fejlődését és fejlesztését támogató aspektus jelenik meg.

E folyamat fontos állomása a kisdednevelés intézményesülésének megindulása. Itt már a játéknak és a játékszereknek a szerepéről olvashatunk Tészabó Júlia játékpedagógia-történeti könyvében. A szakmai fórumok és szakmai lapok témájává válnak a játékkal kapcsolatos újfajta gondolkodás eszméi. Két különösen hangsúlyos esemény leírásával érzékelteti a szerző a játéknak a pedagógiában betöltött kiemelkedő szerephez jutásának folyamatát. Az egyik a Kiss Áron által az 1883-as II. országos tanítógyűlésen meghirdetett, az egész országra kiterjedt játékgyűjtő munka, ami 1891-ig tartott, a másik pedig az 1914-es Gyermekművészeti Kiállítás. Az országos gyűjtőmunka hatására – melyet a néptanítók végeztek – jelent meg 1891-ben a Kiss Áron szerkesztette *Magyar gyermekjáték* gyűjtemény, amely még ma is használható. Több változata is megjelent, köztük egy olyan, ami kifejezetten a családok számára íródott.

Az 1914-es Gyermekművészeti Kiállításnak és kiállítás magyar művészeti és kulturális sajtóban megírt előzményeinek egy külön fejezetet szán művében Tészabó Júlia. A könyv egészét nézve ez a rész a leghangsúlyosabb a terjedelmét tekintve. Talán nem véletlen, hiszen művészettörténészként minden bizonnyal különösen nagy jelentőséget tulajdonít – okkal – az új

reformpedagógiai eszmék térhódításának, melynek hatására növekszik a játékszereknek az esztétikai nevelésben betöltött szerepe. Külföldi minták nyomán megjelenik a művészetpedagógia, amely a gyermekek esztétikai nevelését jelentette a rajztanítás gyökeres megváltoztatása útján. A kor e tudományágat meghatározó képviselői a szakmai sajtóban hangot adtak annak a rajzoktatást megreformáló törekvéseknek, miszerint a gyermekek a rajzolás során ne kész modelleket, mintákat másoljanak, hanem biztosítani kell számukra a spontán önkifejezés lehetőségét. Lyka Károly híres művészettörténész egy írásában hívja fel a figyelmet a gyermekrajzok tanulmányozásának fontosságára. Tulajdonképpen a művészetpedagógiai törekvések első következményei a gyermekrajz-kiállítások voltak, köztük az első 1903-ban egyéni kezdeményezésre valósult meg. A két évvel később megrendezett kiállítás célja kifejezetten a régi és az új rajzoktatás eredményeinek az összevetése volt.

A szerző a könyv egészen végigvezeti, és fokozatosan teszi szemléletessé azt a folyamatot, miként kapott hangsúlyos szerepet az esztétikai dimenzió a játék pedagógiai szerepének a 20. századra kialakult felfogásában. A játékszerek tömeggyártása és a minőségi szempontok háttérbe szorítása idején a szerző Baudelaire gondolatával figyelmeztet ennek rendkívüli veszélyeire. Nem mindegy ugyanis a játékszert esztétikai megjelenése. Baudelaire ugyanis a játékszert a művészettel való találkozás lehetőségének tartotta. A giccses és igénytelen kivitel azonban alkalmatlan erre. Ugyanezen gondolat jegyében nevelkednek a gödöllői művésztelep lakóinak gyermekei is. Átfogó képet kapunk Tészábó Júlia írása által a művészkolónia életéről, az ott alkotók máig ható pedagógiai nézeteiről is. Ma leginkább a liberális jelzővel illetnénk azokat a pedagógiai törekvéseket, melyek éles ellentétben voltak a korra jellemző merev, poroszos gyakorlattal.

Egy külön fejezet foglalkozik a 19–20. század fordulóján a pedagógiai gondolkodás középpontjába kerülő új témával, a

gyermek otthoni környezetének kérdésével. 1911-ben jelent meg Nádai Pál a *Könyv a gyermekről* című munkája, melynek témái a gyerekszoba, a játékszert és a könyv. Hazánkban ő volt az első, aki mindezeket egységes, a gyermek világát meghatározó és befolyásoló tényezőkként értelmezte. Tészábó Júlia tanulmánykötete végigvezeti az olvasót a gyermeket a 20. század legelején körülvevő világon. Bemutatja a gyermekszobákat, az azokkal szemben támasztott legfőbb elvárásokat. Érdekes gondolatokat közöl a reformjátékok megjelenésével kapcsolatos anomáliákról, melyek a mai játékgyártókat ugyanúgy foglalkoztathatják.

Tészábó Júlia jelen könyvének címével is jelzi, hogy négy területre viszi el az olvasót. A játék, a gyermek, a pedagógia és a kultúra világába. Összefüggő és egybetartozó dolgokról van itt szó. Ennek az összetartozásnak az érzékeltetését a szerző nem bízza másra, hanem maga végzi el. Ezzel olyan komplex látásmódot valósít meg, amely differenciált egységet teremt e négy terület között. Tevékenyen hozzájárul ehhez az elismerésre méltó pszichológiai, pedagógiai, kultúrtörténeti és társadalomtudományi tudás is, amely a kötetben található valamennyi tanulmány jellemzője. Ez a könyv több mint száz év történetének pedagógiai és kultúrtörténeti vonatkozásait mutatja be jó stílusban, tárgyyszerűen és a lényegre törően. Nemcsak a játék pedagógiában játszott nélkülözhetetlen szerepét ismerteti, hanem kitér a művészetnek és a játéknak a gyermekek nevelésében nagy eredményekkel kecsegtető hatására is. Rendkívül figyelemreméltó, ahogyan a szerző a kultúra és a gyermeknevelés összefüggéseiről ír. A kognitív és a tárgyi kultúra aspektusából elemzi a gyermek és a környezete problémáját úgy, hogy a normatív kultúrával való összefüggésre is kitér. Éppen ezért pedagógiai szemlélete megfelelő távolságot tart minden pedagógiai szélsőségtől. Élvezetes, olvasmányos stílusú művéből ugyanakkor nem hiányzik az irónia sem. Az 1945 utáni szocialistának nevezett kor megjelenítése különösen jó

példa erre. Tészabó *Játék – pedagógia, gyermek – kultúra* című tanulmánykötetének valamennyi fejezete egy-egy önálló mű megírásához, további kutatásokhoz

nélkülözhetetlen, ugyanakkor ajánlott olvasmány valamennyi, kisgyermekkel foglalkozó pedagógiai szakember számára.

PÁSZTOR ENIKŐ